

DÓNA'M LLETRA

Marta Ballesta i Ricard Salvat

5 d'agost de 2005

Marta Ballesta: — Els divendres, ja ho sabeu, a l'hora del programa de teatre parlem de llibres, com sempre amb Ricard Salvat. Ricard, bona tarda.

Ricard Salvat: — Bona tarda, com estàs?

M.B. — Doncs, bé. Passant la calor de l'estiu a Barcelona, quin remei. I intentant passar-ho tan bé com sigui possible, i una manera de fer-ho és llegint bon teatre i escoltant algunes propostes que ens portes. Avui véns ben carregat, oi?

R.S. — I he deixat de portar alguna cosa! Perquè pesa tant... Aquest llibre d'avui complementa una mica aquell de què vàrem parlar al mes de juny. Per a aquells que tenen l'amabilitat de seguir-nos recordeu que arran del Primer Simposi Internacional de Teatre Català Contemporani vàrem fer notar que a *The Oxford Encyclopedia of Theatre and Performance*¹ només hi ha tres autors catalans, que són Àngel Guimerà, Benet i Jornet i Sergi Belbel. En la ponència del final del congrés vaig expressar que aquest és un país que es nega a ell mateix, i això perquè s'hi ha fet tota una política de publicacions de l'Institut del Teatre i de tota la gent que publiquen llibres que ha tendit a fer-ho: el teatre o bé comença al Lliure o bé comença amb Belbel o Benet, i això no pot ser de cap manera. Per contrarestar això vàrem assenyalar el *Diccionari de les Illes Balears*,² que és un excel·lent diccionari fet amb tot el rigor universitari per Joan Mas i Vives, potser mirant excessivament cap a les Illes i no pas cap a les obres mallorquines o menorquines que s'han fet fora d'allí, però és un criteri, com a mínim és un criteri on hi són tots. Així, doncs, és una mica el mateix cas del diccionari gallec *Catálogo de Dramaturgos Galegos 1973-2004 de Abrente ata Hoxe*,³ del premi Abrente, que va marcar època, i va iniciar la renovació del teatre. Vaig tenir la sort de formar part del jurat del 1973, i en aquell moment no podíem pensar que estàvem fent història, que començava tota una nova teoria d'entendre el teatre a Galícia. La direcció del catàleg l'ha dut a terme Mar de Nogueira, una dona que treballa molt bé, i la investigació Yolanda López i Xavier Paredes. El publica la Conselleria de Cultura de la Xunta de Galícia, però evidentment sense condicionaments de cap tipus i hi col·labora l'Instituto Galego das Artes Escénicas e Musicais (l'IGAEM) i el Centro de Documentación das Artes Escénicas e Musicais (CEDAEM). Hi ha un índex d'autors gallecs; hi ha un índex d'adaptadors i de versionadors; hi ha un catàleg d'altres sistemes literaris, és a dir, quan es tracta de novel·listes com per exemple Paul Auster, quan són obres d'altres cultures que s'han adaptat o traduït; també les veritables, o únicament, traduccions, un índex d'obres, i tot un repertori teatral gallec, o sigui, de fet hi són tots, perquè

els conec i hi he treballat i m'agrada de seguir-lo. Hi ha una bibliografia general i està tot molt detallat, potser excessivament, però en aquest cas és millor pecar per excés.

M.B. — N'hauriem de prendre nota, oi?

R.S. — I tant! I en relació amb això, ara parlaré i voldria destacar Roberto Vidal Bolaños, de qui el director del Centre Dramàtic Gallec, Manuel Guede, diu que és potser el millor escriptor de la segona meitat del segle xx. És un autor que va morir molt jove, va néixer el 1950 i va morir el 2002. Per tant, amb cinquanta-dos anys era director, dramaturg, escenògraf, actor, tècnic de llums, professor de llums, mestre de jurats.

M.B. — Una mica de tot. Una persona completa.

R.S. — Va fer, no diré d'ajudant de direcció, sinó de col·lega a *O incerto Señor Don Hamlet*, d'Álvaro Cunqueiro, que es va estrenar al Centro Dramático Gallego, i era admirable veure la quantitat de coses que coneixia. Un gran autor. Per exemple, *Saxo Tenor*, que és una obra extraordinària del 1991; del 1999 *Criaturas para Teatro do Aquí*, i *Días sen Gloria*, que va guanyar el premi Compostela, també *As actas escuras*, premi Camino de Santiago. També fou un gran director i adaptador; per exemple va fer *A ópera de a Patacón*. Crec que val la pena seguir aquest autor a través d'aquesta amplíssima bibliògrafa. També s'hi parla d'Euloxio Ruibal, Raúl Dans, Manuel Lourenzo, que aquí és més conegut i que també és una mà prolífica. Aquest és del 1943, és una mica més gran, però és el gran mestre en aquest moment.

És a dir, davant d'un dubte, ho trobes tot, tot, massa i tot, però crec que en les situacions com ara la gallega, la catalana i la basca, més val pecar per excés i donar sensació d'obertura. Aconsello absolutament aquest diccionari.

M.B. — Aquest diccionari com a primera recomanació, però porta més coses, oi?

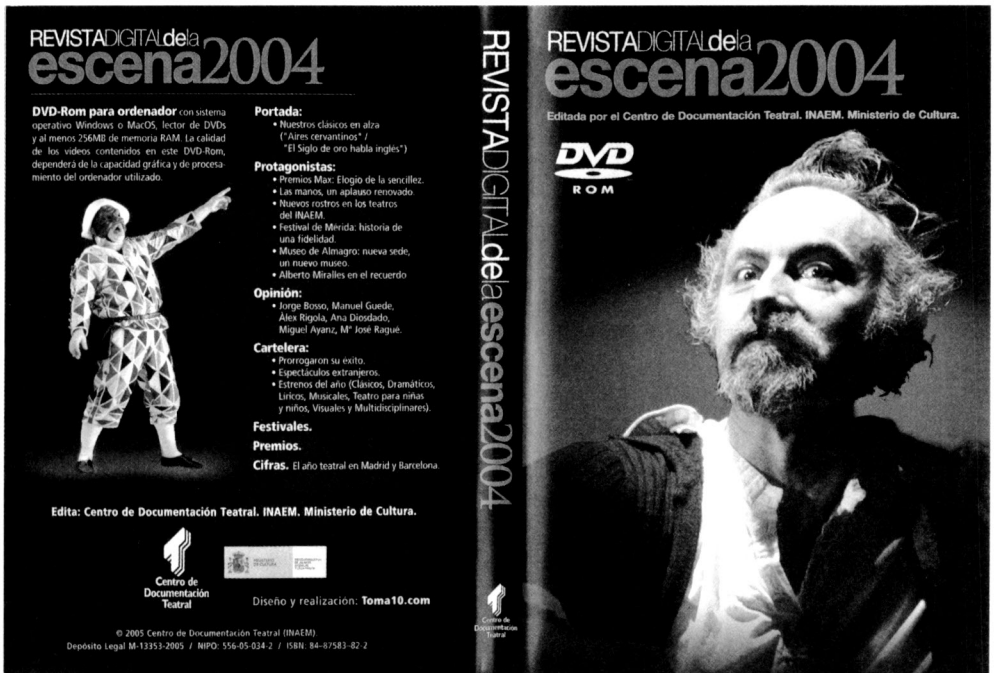
R.S. — Sí, vaig rebre aquest DVD-rom que es diu *Revista Digital de la Escena 2004*, que l'edita el Centro de Documentación Teatral, INAEM, Ministerio de Cultura, del qual ja hem parlat aquí en altres edicions. És una revista que abans la publicaven en llibre.

M.B. — I ara han optat per aquest altre format.

R.S. — Sí, i fa molta gràcia perquè al món del teatre ens coneixem tots, per exemple, Jorge Bosso, Manuel Guede, director del Centre Dramàtic Gallec, Àlex Rigola, Ana Diosdado, Miguel Ayanz, Maria-Josep Ragué-Arias. Alguns d'ells són molt bons amics, i és estrany perquè una cosa és estar acostumat a veure'ls a la televisió, però a l'ordinador es veuen tan petitets! [Rient.] Doncs hi trobem un repàs de tot l'any, hi ha una portadella que dediquen a «Nuestros Clásicos en alza» («Aires. Cervantinos» / «El siglo de oro habla inglés»), que pot ser molt interessant, que va venir l'any passat la Royal Shakespeare Company amb quatre títols de grans clàssics, obres que aquí mai es representen i ens ho van haver de venir a ensenyar de fora, i evidentment aquesta és la cosa que destaca més juntament amb el centenari Cervantes. Després destaquen diferents protagonistes, parlen del Festival de Mérida, del d'Almagro, de la mort del pobre Alberto Miralles.

M.B. — O sigui, que ens podem més o menys fer una idea del que ha passat el 2004 en l'àmbit teatral, i veient-ho a més a més per trossos, avui una estona, demà una mica més, pots anar vagant interactivament per aquest DVD-rom, oi?

R.S. — Efectivament. També hi ha opinions de diferents persones en relació amb uns actes, el més entranyables per a mi són les de Maria-Josep Ragué-Arias i Paloma Pedrero, que parlen d'Alberto Miralles amb molta emoció i amb molta grandesa, la grandesa del personatge.

Portada del DVD-rom Revista Digital de la escena 2004.

M.B. — I això Ricard, on es pot adquirir?

R.S. — A través del Centre de Documentació Teatral. És bo que se sàpiga que està feta amb voluntat pedagògica i no amb ànim de lucre, i en aquest programa donem a conèixer coses que no sempre estan a l'abast. Hi ha també tot l'any de programació a Madrid i Barcelona.

M.B. — Als espectadors d'aquí ens pot fer una idea de la programació, perquè és molt poca la gent que va a Madrid a veure teatre, i amb aquesta informació tindriem un element més per debatre o per argumentar sobre l'antiga polèmica del teatre a Madrid i a Catalunya.

R.S. — I per conèixer la infinita grandesa o amplitud de la cartellera.

M.B. — Aquestes dues recomanacions són molt diferents, a veure què ens portes com a tercera recomanació?

R.S. — La tercera recomanació és també inusual, és el darrer número de *Las Puertas del Drama*, revista que edita l'Asociación de Autores de Teatro de Madrid. És molt interessant perquè aquest número està dedicat a la immigració i el teatre, una qüestió molt important perquè sempre hem dit que el teatre no reflecteix la realitat i que no parla de la immigració, no parla de les pasteres, cosa que és molt relativa, perquè cada vegada en parlem més, per exemple per mitjà d'aquesta obra meravellosa del Pere Peyró que es diu *Les portes del cel*.

M.B. — **Alguna cosa ja s'ha anat fent.**

R.S. — I tant! Doncs Domingo Miras, que és un autor molt interessant, parla de les *Migraciones históricas*, després hi ha un article de Ricardo Senabre, i un treball de Lidia Falcón, sempre tan punyent i crítica. Amb tot això es té un panorama del que comporta la immigració en general i del que ha estat la immigració, i com està reflectida també en el món del teatre.

M.B. — **Entenc que aquest número és un monogràfic sobre aquest tema.**

R.S. — Sí, també s'hi publiquen alguns articles i les crítiques habituals de llibres, però en principi el monogràfic és sobre la immigració, també publiquen una taula rodona d'autors sobre aquesta qüestió amb Fernando Aguilera, Fermin Cabal, Ignacio del Moral, Carla Guimaraes i David Planell, que és realment interessant. No gaire sovint es reflecteixen les contradiccions de la realitat en el teatre, però si ho mires bé i hi furgues veus que la cosa és molt més àmplia del que *a priori* pensem.

M.B. — **Ricard, moltes gràcies, ens trobarem la setmana vinent, que vagi molt bé.**

R.S. — Igualment i moltes gràcies.

12 d'agost de 2005

Marta Ballesta: — **Ricard Salvat, bona tarda.**

Ricard Salvat: — Bona tarda, Marta.

M.B. — **A ritme de «Flor de Nit» comencem avui.**

R.S. — És que precisament veig que has estat molt oportuna, perquè parlarem de *Flor de Nit*, ja que La Magrana ha editat una col·lecció de DVD de Dagoll Dagom, sota aquest epígraf general *Flor de Nit, El Mikado, Mar i Cel, Dagoll Dagom 30 anys*, que és com una mena de recull de tota la seva obra.

M.B. — **Es curiós, però no han editat tots els espectacles.**

R.S. — Suposo que aniran publicant-los tots. No coneixia l'editorial i m'alegro molt del gran èxit que ha tingut *Mar i Cel*, que s'està convertint en un punt de referència de tota una generació, aquesta segona versió a mi m'ha agradat tant o més que l'altra. Ha tingut molta polèmica, però a mi em va semblar perfecta, i també em va agradar molt un espectacle que varen fer per commemorar no sé si els trenta anys... Hi sortien tots els cantants que hi han passat, un espectacle perfecte. Han creat escola, veritablement Bozzo ha creat una escola que ha donat un resultat. Dèiem abans: «Home, potser no hi arriben, no canten, potser no es mouen bé». La nit que van repassar tots els seus *hits*, actuaren que semblaven gairebé Broadway, i trobo que s'ha de ser generós i s'ha de dir que és extraordinari, trobo una gran idea per part de l'editorial que posi a l'abast aquests DVD on no només hi ha l'obra, sinó també hi ha tot això que a la gent de teatre i als cinèfils ens agrada tant, les fotografies dels actors, l'equip que ha fet l'obra, l'autor.

M.B. — **Sí, els DVD és això el que tenen, informació addicional.**

R.S. — En total són uns cent noranta minuts, una cosa extraordinària perquè tot el que és informació addicional està molt bé i el mateix espectacle també. El text és de Manuel Vázquez Montalbán, crec que en el seu moment quan es va estrenar no s'hi va acabar de fer justícia. En

aquell moment, el Manuel tenia molt èxit i no sé si hi va actuar una mica aquest element de dir: «bé ja ha fet de novel·lista, periodista, poeta, i ja ho és tot i ara a més a més autor teatral». Tothom va tendir a dir que no era prou adequat, que no dominava. Jo vaig dir que era una gran idea homenatjar el cabaret del Paral·lel, i el mateix Paral·lel i tots aquells anys políticament tan interessants que és el teló de fons de *Flor de Nit*. Crec que amb el temps l'obra ha guanyat molt a favor del Manuel Vázquez, ja no diré d'Albert Guinovart, perquè amb ell vam ser més generosos. Amb Manuel Vázquez crec que no perquè a més comportava un valor afegit, que està també en relació amb tot aquest problema de Frankfurt, de si allà han d'anar només els autors catalans i si la literatura en castellà és catalana, tota aquella cerimònia de la confusió. Hi ha gent que demostra d'una manera o altra la seva generositat, per exemple José Agustín Goytisolo, Enrique Badosa, que han fet tot el possible per traduir al castellà els títols catalans. També s'ha d'agrair a la gent que sempre ha parlat en castellà, tot i que siguin catalans, com Vázquez Montalbán, que de sobte estrenen en català, com Eduardo Mendoza, que també ara està escrivint teatre en català. Trobo que davant de José Sanchís Sinisterra, i altra gent que han estat tota la vida aquí i que no volen ni fer cap concessió al català, hem de veure que Vázquez ha tingut aquesta generositat i que ha enriquit el català, perquè aportava una lectura diferent. Els nostres autors no han viscut al Paral·lel, ell sí. Descriu tot el que va ser el moviment de cabaret dels anys trenta i cinquanta, tot aquell clima que és irrepetible, perquè ja no tornarà més, perquè no hi ha manera de refer El Molino, ni de tornar a posar en marxa el que sigui.

M.B. — **Sembla que no hi ha voluntat per part de ningú.**

R.S. — Hi ha voluntat per part del Liceu, però això em fa riure perquè no és el Liceu qui ha de reobrir El Molino. Però aquestes coses passen en aquest país. I tant de bo que algú el posi en marxa, encara que sigui el Liceu, i que hi doni un toc una mica sofisticat.

Doncs que bé que Dagoll Dagom hagi fet trenta anys. Ho hem de celebrar i és importat que es vagin publicant totes les seves obres, i sobretot les catalanes, per exemple *La Nit de Sant Joan*, m'agradaria molt també tenir-la en DVD.

M.B. — **Sí, esperem que de la resta d'espectacles també en puguem gaudir, perquè és una oportunitat per a les noves generacions que no hem pogut gaudir en directe de certs espectacles, que són referents del teatre català. I de Dagoll Dagom marxem una mica lluny de casa nostra, cap a Galícia, que és la segona recomanació del Ricard.**

R.S. — En aquesta secció ens preocupa molt donar testimoni del que passa a Galícia, al cap i a la fi el gallec es llegeix perfectament i ara hi ha una política de traduccions de títols importants i de llibres interessants dels quals a vegades no es fa ni traducció al castellà ni al català. L'Institut Gallec de les Arts Escèniques i Musicals, l'IGAEM, duu a terme amb l'editorial Galàxia una biblioteca de teatre en la qual hi ha per exemple *Os camiños do actor. Formar para actuar*, de Josette Féral, que és un llibre on dona veu a una sèrie de gent molt importat com són Eugenio Barba, Jaques Lasalle, Peter Sellars, Alan Lad, Trembley, Franco Ruffini, Marco de Marinis, Anne Übersfeld, que és la dona que ho sap tot del teatre i la semiòtica, o sigui que és un llibre que la gent que li agradi el teatre pot llegir bé, encara que no conegui el gallec, la traducció de Roberto Salgueiro González ja està molt ben feta. Així, doncs, està recomanada per a tota aquella gent que fa pedagogia, per als que es formen com a actors o que com a directores volen conèixer més els actors. Realment dona una amplitud de mirada del que són els problemes dels actors que és molt interessant.

M.B. — Ricard, tindriem en català algun títol o obra similar? Et pregunto això perquè com ja hem comentat altres vegades els gallecs tenen interès de posar en paper moltes coses i de fer colleccions, que potser aquí no tenim.

R.S. — Hi ha una collecció de l'Institut del Teatre que és molt irregular però que té un llibre bastant interessant de Jaume Melendres, que també toca alguns dels aspectes sobre l'art de l'actor, i crec que aquesta aportació no té un paral·lel aquí, però esperem que això passi, perquè hi ha coses en català que no es troben en altres idiomes. Si la gent vol comprar aquest llibre, ho pot fer a la llibreria Sargadelos, al carrer de Provença, entre el passeig de Gràcia i la Rambla Catalunya; hi són tots els llibres gallecs. Per tant, és un llibre que es pot trobar, és relativament recent, del 2001- 2002.

M.B. — **No volem marxar de cap de setmana, Ricard, sense que ens facis una última aportació.**

R.S. — Aquesta aportació és d'una obra publicada en castellà per Ignacio Amestoy. Va néixer el 1947, és un home d'uns cinquanta-set anys, és un dels grans escriptors de la seva generació, aquesta generació estranyíssima que van anomenar la generació més premiada i menys representada, és un dels premiats, però ha tingut la sort que s'ha representat. Cridem l'atenció sobre una collecció admirable des del punt de vista acadèmic, però també des del punt de vista del lector, perquè té dues possibilitats de lectura: o bé llegeixes només les obres i no llegeixes el pròleg, o bé tots aquells que volen saber més poden llegir-lo. El pròleg és excel·lent, com tots els que fa l'editorial Càtedra en la collecció «Letras Hispánicas», una edició i un pròleg d'Eduardo Pérez-Racilla que és una meravella de veure com reconstrueix tot el que va ser el Madrid dels anys cinquanta, seixanta, i la primeria dels setanta, coses que molt poca gent sabia, només els que les van viure, i ell està al corrent de tot. No sé ben bé què ha fet el professor Perez Racilla, però realment és excel·lent. Són dues obres, *Ederra* —que és una gran obra, crec que de les millors que ha fet—, que es complementa amb una obra de pretensió comercial que és molt divertida, però que no té mai l'ambició d'*Ederra*, que és una veritable tragèdia, va ser escrita el 1980, es va estrenar el 1983 i va guanyar el premi Lope de Vega del 1982, premi que han guanyat grans autors i que comportava l'estrena. No hi havia gaire diners el 1982, crec que van ser quatre mil pessetes d'aquell any, una misèria. L'he llegit i rellegit perquè em sembla una veritable misèria essent una cosa oficial, essent el teatre Espanyol de Madrid, i és un premi nacional. Bé, és una obra tràgica, d'una brutalitat amb l'assetjament sexual que en aquell moment encara va impressionar i va cridar molt l'atenció. És molt important que es conegui, perquè, a més a més, malauradament s'ha representat molt poc a Barcelona. Els vaig invitar a Sitges i també hi va guanyar un premi. Que sàpiguen que existeix aquesta edició d'*Ederra*. *Cierra bien la puerta*, d'Ignacio Amestoy, que és un autor de gairebé seixanta anys, però que té una gran joventut creadora i que ha après molt bé la lliçó de Beckett, però sobretot la de Sartre, la de Genet, tot aquest món que baixa als inferns de l'home, i a més molt ben entesa.

M.B. — **Aquesta setmana hem fet un viatge per l'Estat espanyol a través de les recomanacions de Ricard Salvat, moltes gràcies i ens tornarem a trobar.**

R.S. — Quan tu vulguis i gràcies.

19 d'agost de 2005

Marta Ballesta: — **Amb aquest himne que comença: «Si los curas y frailes supieran, la paliza que les van a dar, bajarían del trono cantando libertad, libertad, libertad» donem la benvinguda a Ricard Salvat, bona tarda.**

Ricard Salvat: — Bona tarda.

M.B. — **A quina època ens traslladarem amb la primera de les recomanacions?**

R.S. — Ens traslladarem a la Primera República, durant la qual actua fonamentalment el personatge del qual s'ha escrit un llibre esplèndid. L'autora és M. Carmen Gil Fombellida i el personatge al qual homenatja el llibre és Rivas Cherif. El llibre es diu: *Rivas Cherif, Margarida Xirgu y el teatro de la II república*.⁸ Ribas Cherif, que és un gran desconegut, era un gran director d'escena, fou el més gran director d'escena, diu al pròleg Manuel Aznar Soler, professor de l'Autònoma i especialista en teatre de l'exili. Cherif va ser el director i el conseller de les grans programacions dutes a terme per Margarida Xirgu i també per Enric Borrás en el moment en què treballaren plegats. Però fonamentalment la gran època de Cipriano de Rivas Cherif fou l'època en què Margarida Xirgu dirigí al teatre Espanyol de Madrid, on només es feien autors espanyols. Temporades meravelloses de teatre clàssic. També són els anys en què s'estrena Unamuno, *El otro*; *Divinas palabras*, de Valle-Inclán. S'estrenen les primeres obres fetes seriosament de Federico García Lorca, de Rafael Alberti, es parla de fer José Ricardo Morales (un dia d'aquests en parlarem), i s'aconsegueix un nivell extraordinari. María del Carmen Gil Fombellida és doctora en filologia hispànica a la Universitat Complutense de Madrid, és especialista en el teatre del segle xx. Ara treballa a Euskadi, està molt unida també a la revista *Artez*, revista extraordinària, i ha fet aquest llibre que ha publicat la Real Escuela Superior de Arte Dramático (editorial Fundamentos). És una aportació extraordinària perquè parla de Rivas Cherif i indirectament de Margarida Xirgu. Hi ha un llibre d'Antonina Rodrigo, del qual no sé si hi ha sis o set edicions diferents de diferents editorials. També n'hi ha un de Domenèc Guansé, que pràcticament no es troba, i n'ha sortit ara un altre de Francesc Foguet. Sempre es parlava de Rivas Cherif a través de Xirgu. Ara fa uns quants anys que la Generalitat Valenciana —perquè ell era d'allà— es va ocupar que se'n parlés, en va publicar els llibres, els textos teòrics i ara afortunadament i gràcies a tot aquest material, s'ha fet el llibre sobre Ribes Cherif en el qual cronològicament es parla de Margarida Xirgu.

M.B. — **Una Margarida Xirgu de la qual s'ha parlat d'una vida interessant, una mica trasbalsada amb canvis, un viatge a Amèrica, que això potser ha donat més dimensió de mite al personatge.**

R.S. — Ella era mítica. Es veu que era una estrella i a la vegada una gran actriu, però fou la primera gran intel·lectual del teatre espanyol, de la pràctica teatral no com a escriptora. Va a actuar com a intel·lectual, va jugar a favor d'una generació: com que tenia dimensió d'estrella feia veure al públic unes obres que habitualment no haguessin anat a veure. És a dir, sense ella Federico no hagués tingut l'èxit tan ràpid que va tenir, ni la gent s'hagués assabentat de Valle-Inclán ni d'Unamuno.

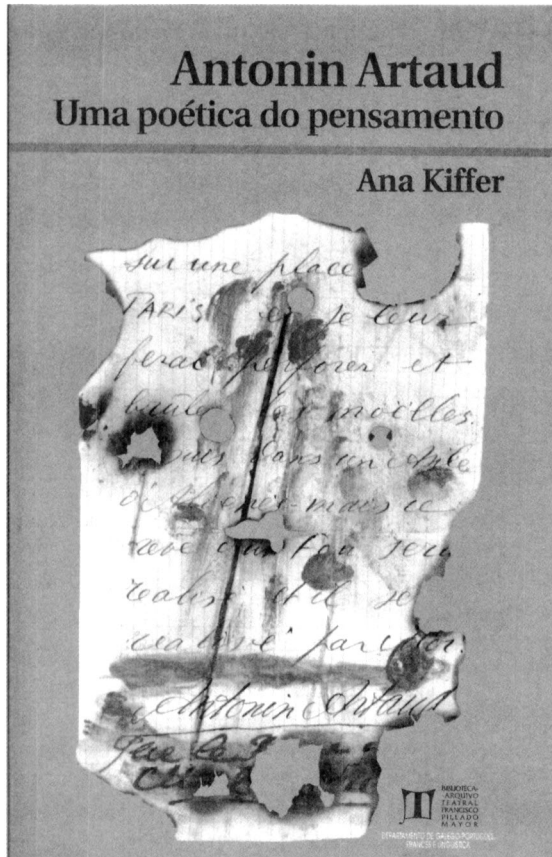
M.B. — **Una mitjancera, vaja.**

R.S. — Sí, i ara que avança l'estiu s'està fent una *Medea* de Sèneca que la fa un actor xilè que corre per Barcelona i que es diu Carlos Concha. L'any 1933, al Teatre Grec, la Margarida Xirgu va fer completa la *Medea* de Sèneca amb traducció de Don Miguel de Unamuno, que no era fàcil,

i amb direcció de Rivas Cherif. En aquell moment el gran filòsof basc es va posar en contra de l'Estatut d'aleshores, i el pobre Rivas Cherif va haver d'anar criticant les converses i les xerrades del filòsof basc. Tot això es troba en aquest llibre, és extraordinari, és el llibre que devíem a Cipriano de Rivas Cherif.

M.B. — **De la Segona República marxem cap a un altre escenari totalment diferent, cap a terres mexicanes, però a través d'un autor francès.**

R.S. — Anem a terres mexicanes perquè l'Antonin Artaud va anar per Mèxic i va ser molts mesos a la Sierra Tarahumara. Va escriure *Viatge al país dels Tarahumaras*, que va editar Carlos Barral i que, en vida del dictador li va posar un plet i va haver d'anar a un judici per haver-lo publicat. Duen que a Carlos Barral li preguntaren: «¿Y el autor dónde está? —no puede venir—. Que lo traigan, que lo traigan. —No, es que está muerto—». El llibre és d'un gallec, editat a Galícia a

Portada del llibre Antonin Artaud.
Uma poética do pensamento.

la Biblioteca Arquivo Teatral Francisco Pillado Mayor, i és d'una brasilera interessantíssima, Ana Kiffer. Es titula *Antonin Artaud. Uma poética do pensamento*⁹ i té un prefaci d'Evelyne Grossman. És un llibre que quina fóra que existís en català, per una doble raó. Primer perquè és un llibre insòlit a França, però que està escrit per una brasilera, aquesta senyora és capaç d'explicar Artaud d'una manera diferent de la que ells l'expliquen i això és molt interessant, es nota que hi ha una lectura francesa de les obres d'Evelyne Grossman com *Antonin Artaud et la figure du poète maudit* i *Artaud/Joyce: le corps et le texte*. Però Anna Kiffer, que és mestra en literatura brasilera per la PUC-Rio, ja havia fet un estudi anterior d'Artaud, i un d'altre sobre *Memórias do Cárcere*, de Graciliano Ramos. Va estudiar i va fer la seva tesi sobre Antonin Artaud i és doctora en literatura comparada per la Universitat de Rio de Janeiro.

M.B. — **Ens en dóna una visió diferent.**

R.S. — Totalment, perquè parteix del fenomen del pensament. Els francesos parteixen del plantejament que Artaud estava boig, i és clar, aplicar tot el cartesianisme francès a un autor que era boig i que havia fet a Mèxic l'experiència del *peyote*, el cactus al·lucinogen que és fortíssim, a la Sierra Tarahumara són fortíssimes totes les experiències, va tenir tractes amb els xamans... Tot el pensament que ell fa és molt particular i a vegades...

M.B. — **Que és, doncs, una mica complicat d'adaptar al pensament tradicional francès...**

R.S. — Sí, i els francesos no el van voler entendre durant molt de temps i ara que l'han entès el fan excessivament tradicional i Kiffer en fa una mirada absolutament neta.

M.B. — **No des del patriotisme francès sinó des de la distància.**

R.S. — Sí, la professora Kiffer ho fa des del coneixement de les arrels brasileres dels indis, que són extrapolables als tarahumares i sobretot se centra en la dinàmica del pensament, com s'estructura el pensament d'Artaud, com Artaud estructura el pensament que a la vegada és dibuix (en el llibre hi ha vint-i-quatre dibuixos preciosos), i a la vegada com el dibuix i el pensament es tradueixen en el viatge del cos per l'espai, que és una cosa molt del Teatre de la Crueltat i de tot el seu teatre, és un llibre extraordinari, molt original.

Artaud deia (tradueixo de l'original en francès): «Sofreixo una terrible malaltia de l'esperit. El meu pensament m'abandona a tots els graus. Des del fet simple del pensament fins al fet exterior de la seva materialització en les paraules. (...) estic sempre perseguint constantment el meu ser intel·lectual (...). És tot el problema del meu pensament que es troba en joc. No es tracta per mi de res més que de saber si tinc o no el dret de continuar pensant en vers o en prosa.» Per tant, una ensorrada en l'essència del pensament artaudià. No coneixia ell llibre, i cal que els lectors sàpiguen que existeix. Els llibres es troben a la llibreria Sargadelos.

M.B. — **La tercera recomanació ve dels *Cuadernos de Dramaturgia*.**

R.S. — Sí, *Cuadernos de Dramaturgia*,¹⁰ que es publiquen gràcies a la mostra de Teatre Espanyol d'Autors Contemporanis que es fa a Alacant. Ara tinc davant el de l'any 2003 i el del 2004. S'hi parla sobre els autors i la dramaturgia actual, hi parla David Barbero, que és un home molt interessant que fa cabaret satíric, i explica tota la seva tècnica narrativa, com porta tota aquesta tradició, que a l'Estat espanyol n'hi ha molt poca...

M.B. — **Sí, se'n veu molt poc, a Barcelona es pot veure a pocs llocs.**

R.S. — Sí, encara n'hi ha, però molt pocs, i David Barbero ho fa molt bé. És bonic com ho explica i val la pena que se sàpiga que això existeix. També hi ha un treball de Francisco Ortega, que és

el director del Centro Dramático de Aragón. És un treball que almenys no és catastrofista, que és el que sol passar en els joves, diu: «Escribir teatro en España ya no es llorar», i explica que ara hi ha moltes més facilitats de les que hi havia, però malgrat tot no hi ha una regularitat d'estrenes d'autors. Cada any hi fan un homenatge, enguany el fan a Fernando Arrabal i al seu panegirista fonamental que és Àngel Berenguer, també Juan Luís Mira, que aporta una nova mirada. També s'hi publiquen quatre monòlegs en la «Muestra maratón de monólogos». És important que els estudiants de teatre, els que volen fer tallers a l'Institut, els que volen fer exàmens, que sàpiguen que s'hi publiquen uns quants monòlegs molt interessants.

M.B. — **Doncs, ja sabeu aquests recursos aquells que han de fer proves o pel simple plaer de llegir-los. Tres recomanacions avui com sempre i una visió diferent a la qual estem acostumats com a espectadors, perquè el teatre també es per gaudir-ne llegint i això ens ajuda a descobrir-ho Ricard Salvat. Moltíssimes gràcies.**

R.S. — Moltes gràcies, Marta.

26 d'agost de 2005

Marta Ballesta: — **Crec que a Catalunya Cultura, en aquesta franja de teatre, als nostres oients els fem petites proves, quan comencem els fem una petita prova sonora, els donem una pista per saber què és allò de què ens parlarà Ricard Salvat. Ricard, bona tarda.**

Ricard Salvat: — Bona tarda, Marta.

M.B. — **Aquesta també és d'aquelles sintonies, d'aquelles músiques que potser...**

R.S. — Només de sentir-la ja m'emociono, per a mi està plena de records, perquè, és clar, no és que hi tingués amistat, amb ella, però sí que la vaig tractar en moments molt difícils. Parlo de Mercè Rodoreda, de la gran mestra, i no de la mestressa o de l'escriptora, no, perquè és la novel·lista més gran del segle xx a Catalunya i a Espanya.

M.B. — **Aquí potser la recordem a través de la seva obra més coneguda *La plaça del Diamant*.**

R.S. — Vull parlar d'un llibre que es va publicar el 2002, però no voldria que en aquesta secció no se n'hagi parlat perquè és un llibre insòlit i admirable. Es titula *L'obra dramàtica de Mercè Rodoreda*,¹¹ de Montserrat Palau i Francesc Massip, i l'ha editat l'Editorial Proa de Barcelona. Francesc Massip és un professor de la Universitat Rovira i Virgili, havia estat professor d'arts escèniques a la Universitat de Barcelona, és un especialista en teatre medieval, seguidor de l'obra del mestre Romeu i digníssim seguidor, i ha fet un treball sobre la festa d'Eix, és crític, un crític molt valent que exerceix a l'*Avui*, dels que no es casen amb ningú i que *canta las verdades al lucero del alba*, com diuen els castellans, i potser això no el fa gaire grat, però el que sí el fa és molt necessari, també actua com a crític a l'excel·lent revista Italiana *Drammaturgia*. Montserrat Palau, que és professora de literatura catalana contemporànea a la Universitat Rovira i Virgili, ja havia escrit un treball que es diu *Mercè Rodoreda i Adelheid Duvanel: com ganivets als ulls lectors*, en col·laboració amb l'escriptora suïssa Elisabeth Wandeler-Deck. Aquest text es va estrenar en una proposta teatral, una representació molt bonica que feia el Pen Club on hi havia una mena de secció femenina, i a mi em feia molta gràcia això...

M.B.— **De quin any estem parlant?**

R.S. — Del 2001-2002.

M.B.— **Això, aquí mateix!**

R.S. — Araceli Bruch feia uns espectacles que es deien *Cartografies del desig*, i en va fer alguna de bellíssima com aquesta, per exemple. La professora Palau va fer aquest treball, i conjuntament amb Massip han fet un únic estudi sobre el teatre de Rodoreda. Ocorre amb la Rodoreda autora de teatre una cosa que passa molt sovint en aquest país. A un nivell semblant li va passar a Cervantes, perquè tothom troba que com que és un gran novel·lista i ha escrit la millor novel·la de tots els segles, per què ha de ser també un bon autor de teatre? Se suposa que no és autor de teatre, bé, és un autor de teatre interessantíssim i està passant l'any Cervantes i no se li valora el teatre. Amb la Rodoreda passa el mateix. D'ella va costar molt que els masclets d'aquest país acceptessin que era una novel·lista molt superior a tots ells, i li van fer la vida impossible. Ella, malgrat tot, silenciosament i calladament va anar fent, i les seves novel·les es van anar imposant malgrat que no va guanyar premis (això ho hem sabut amb el llibre de la Marta Pessarrodona). El seu teatre també és molt important. En vida només va estrenar una obra, es va fer al Festival de Sitges i mai més. Era l'època que jo el dirigia, el 1979, i vam representar *El hostel de las tres Camelias*, obra feta en un moment en què ella encara volia fer un Sagarra, sabia que agradava el Sagarra. Quan va sortir la Mercè Rodoreda amb aquesta mena de Sagarra que estava molt ben fet, molt ben construït, tothom se li va posar en contra. Va passar nits i dies molt amargs, però aquell va ser un dels més amargs. Després té aquesta obra meravellosa que es diu *Un dia*, que és el germen de *Mirall trencat*, la seva gran novel·la. *Un dia* és del 1959, i de l'obra van sortir *La casa abandonada* i *Mirall trencat*. Aquesta obra la va muntar molt bé Calixto Bieito, i ara s'hauria de tornar a plantejar perquè el públic estaria preparat per fer-la seva, per entendre-la. Pere Planella també va fer *Maniquí*, espectacle molt bonic al Nacional que ningú no va valorar. Ara que ja han acceptat que possiblement és la millor novel·lista del segle, també cal acceptar que també és una gran autora i que bé que hi hagi aquest treball que l'estudia.

M.B. — **Des dels micròfons de Catalunya Cultura, Ricard Salvat reivindica Mercè Rodoreda, i a veure si el temps fa justícia amb el seu teatre. Ara passem a un altre nom propi, un nom de la història del país, Durruti.**

R.S. — Sí, *Durruti*¹² és una obra que s'ha fet a la universitat, que ha publicat la Universitat de Lleida. A mi com a catedràtic d'història de les arts escèniques de la Universitat de Barcelona em fa enveja veure que a Lleida tenen un aula de teatre, tenen teatres, i que a més editen llibres, cosa que aquí no hem pogut fer mai en cinquanta-un anys que fa que m'hi dedico. I ho vull dir perquè ha estat una absoluta injustícia. L'autor és Ferran Farré, però ja en parlarem; ara voldria centrar-me en la *Durruti, la memòria perduda de l'anarquia: Okupa Palestina!* obra que pretén ser una radiografia humana al voltant de la figura de Buenaventura Durruti, el gran líder anarquista. Aquesta és una reproducció fragmentària, diu l'autor, de la recerca de l'altra història d'Espanya, l'oblidada i negada, l'ocultada sota les cicatrius del proletariat, al crit de les revolucions socials dels anys previs a la guerra civil de 1936-39, obra coral que es va estrenar al Rectorat de la Universitat de Lleida el 29 d'abril de 2002, i l'edició és del 2004.

Hi ha una part esquerra on es troba el narrador, i una part dreta per a uns suports, uns murs compostos per taules negres i vermelles, cartells de solidaritat obrera: Los Solidarios, CNT i FAI

Portada del llibre Durruti, la memòria perduda de l'anarquia. Okupa Palestina!

(20 de novembre de 1966), pancartes amb «Hasta la muerte, anarquistas». Al fons hi ha una pantalla per on passen imatges documentals: comença amb l'arribada a la seu anarquista del cadàver de Durruti, se sent una veu narrativa i després es veuen unes escenes de les quals la més interessant és la que explica les quatre morts de Durruti: «Què queda avui de Durruti? Un nom, unes imatges, un eslògan, unes frases... No queda res. Fins i tot el seu cos ha desaparegut. La seva tomba està buida.» Diu l'autor: «On és el cos de Durruti? Potser podem parlar d'un cadàver insepult... Va ser Franco qui el va fer treure del cementiri de Montjuïc? Van ser els comunistes? Els socialistes? Els feixistes? La realitat és que el seu cos ha desaparegut. Això és el que ens resta: quatre possibles versions, amb les seves variants, de la mort de Bonaventura Durruti.»

I escenifiquen les quatre morts, la primera versió és: els feixistes acaben amb la vida de Durruti i se li llegeix un telegrama al secretari general del partit comunista enviat al diari *Solidaritat Obrera*, la segona versió és de *L'Echo* de París més creïble on diu que els comunistes maten

Durruti a Madrid, s'havien produït xocs entre els comunistes i els anarquistes en distribuir-se el botí després del saqueig de palaus de la noblesa, aquest mateix dia de la lluita entre ells, per la tarda Durruti hauria estat atacat i assassinat a la porta de casa seva per un grup de comunistes. Aquelles nits a Madrid, es diu a la obra, era més perillós treure de la butxaca el carnet de la CNT-FAI que de qualsevol partit de dretes. La tercera versió és que els mateixos anarquistes li disparen per l'esquena precisament perquè ell estava massa pròxim als comunistes i no ho volien; i a la quarta versió Durruti mor fortuïtament perquè portava un fusell, que és el famós «naranjero» de la guerra, el fusell que li cau a terra, se li dispara i el fereix, el porten a l'Hospital Ritz i allí va morir. També fa molt bonic un retrat dels Tres Mosqueters: Juan García Olive, que és la força elàstica dels anarquistes, Buenaventura Durruti, la força de la voluntat, i Francisco Ascaso, la ment freda, impàvida, impenetrable. L'obra l'aconsellem absolutament, i que se sàpiga que existeix. Esperem que algun dia es representi a Barcelona.

M.B. — **I anem cap al continent americà. No sé si ens descobriràs un mite. De què ens parlaràs, Ricard?**

R.S. — Parlaré d'una obra d'Inmaculada Alvear que es diu *El sonido de tu boca*, premi nacional de teatre Calderón de la Barca. Inmaculada Alvear és una personalitat estranya en el panorama madrileny, una dona que ha estudiat geografia i història a la Universitat Complutense, però després se'n va anar a Buenos Aires a aprendre teatre, hi va entrar en contacte i va crear un collectiu amb Lucía Laragione, Susana Gutiérrez Posse, Victor Winer i Pedro Sedlinski, el 1999 torna a Madrid i es posa a treballar a la Muestra de Teatro de las Autonomías; el 2002 forma part d'El Astillero, el 2003 publica *La estrella de Thoth*, el 2004 s'estrena *Intolerancia*, obra colectiva d'El Astillero.

Aquesta és una obra insòlita que parla de la influència de les comunitats indígenes a Espanya i viceversa, i el problema de comunicació. És una obra força misteriosa, molt ben escrita, inquietant. Parla d'una noia filla d'un home important sobre el qual estan creant una fundació. La mare vol aconseguir l'herència. Per mitjà d'un personatge creen una força sobre la protagonista, que es diu Laura, a la qual vampiritzen, utilitzen l'*ayahuasca*, que és la beguda favorita dels déus, dels xamans, dels elegits i li van buidant la ment i l'obra acaba d'una manera molt misteriosa. És una obra fàcil de muntar, molt ben escrita i crec que és important cridar l'atenció sobre l'escriptora.

M.B. — **Ricard amb ella acabem la secció d'avui, moltes gràcies per haver vingut, ha estat un plaer.**

R.S. — Gràcies a tu.

NOTES

1. *The Oxford Encyclopedia of Theatre and Performance*. Oxford University Press: Dennis Kennedy, 2003.
2. *Diccionari del teatre a les Illes Balears*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat-Leonardo Muntaner, editor, 2003.
3. *Catálogo de Dramaturgos Galegos 1973-2004 de Abrente ata Hoxe*. [Director: Mar de Nogueira]. Centro de Documentación das Artes Escénicas e Musicais.
4. *Revista Digital de la Escena 2004*. Madrid: Centro de Documentación Teatral-INAEM. Ministerio de Cultura.
5. *Dagoll Dagom 30 anys*. DiscMedi / Magrana, 2004.
6. FÉRAL, Josette. *Os camiños do actor, formar para actuar*. Galícia: Biblioteca de Teatro, 2005 (Galaxia; Manuais).
7. AMESTOY EGUIGUREN, Ignacio. *Ederra; cierra bien la puerta*. Madrid: Ediciones Cátedra, 2005.
8. GIL FOMBELLIDA, M. Carmen. *Rivas Cherif, Margarida Xirgu i el teatre de la II república*. Madrid: Editorial Fundamentos, 2003 (Arte).
9. KIFFER, Ana. *Antonin Artaud. Uma poética do pensamento*. A Coruña: Biblioteca Arquivo Teatral Francisco Pillado Mayor, Departamento de Galego-portugués, Francés e Linguística, 2003.
10. *Cuadernos de Dramaturgia Contemporánea*. N.8. Alicante: XI Muestra de Teatro Español de Autores Contemporáneos, 2003.
11. MASSIP, Francesc; PALAU, Monserrat. *L'obra dramàtica de Mercè Rodoreda*. Barcelona: Proa, Biblioteca Literària, Estudis, 2002.
12. FARRÉ I AGUILÀ, Ferran. *Durruti, la memòria perduda de l'anarquia, Okupa Palestina!* Lleida: Ricard Boluda (ed.) Edicions de la Universitat de Lleida, 2004.
13. ALVEAR, Inmaculada. *El sonido de tu boca*. Madrid: Centro de Documentación Teatral, 2005.